

Date: 30 April 2026

ISHLAB CHIQRISH TA'LIMIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNI SHAKLLANTIRISH

Jazira Pernebayeva Tansikbayevna

Djalilov Alisher Hamidovich

Toshkent viloyati Bo'stonliq tumani 1-son texnikumi ishlab chiqarish ta'limi ustalari

Mazkur maqolada ishlab chiqarish ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Unda texnikumlarda kasbiy ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, o'quvchilarda amaliy kompetensiyalarni rivojlantirish hamda ishlab chiqarish muhiti bilan ta'lim integratsiyasini ta'minlash masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, ishlab chiqarish ta'limi ustalarining pedagogik faoliyati, raqamli texnologiyalarni qo'llash, baholash tizimini takomillashtirish va o'quvchilarning kasbiy motivatsiyasini oshirish yo'llari ko'rib chiqilgan.

Ishlab chiqarish ta'limi, kompetensiyaviy yondashuv, kasb, texnikum, amaliy ko'nikma, pedagogik texnologiya, raqamli ta'lim, baholash, motivatsiya.

Zamonaviy ta'lim tizimi jadal o'zgarayotgan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, raqamli texnologiyalar rivoji hamda mehnat bozorining yangi talablariga mos ravishda yangilanib bormoqda. Bu jarayonda ishlab chiqarish ta'limi malakali kadrlar tayyorlashning muhim bo'g'ini sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli texnikumlarda ta'lim jarayoni nafaqat nazariy bilim berishga, balki o'quvchilarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilmoqda. Shu nuqtayi nazardan kompetensiyaviy yondashuv ishlab chiqarish ta'limining asosiy metodologik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. U o'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llay olish, mustaqil qaror qabul qilish va ishlab chiqarish muammolarini hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunda ishlab chiqarish ta'limi ustalarining roli muhim bo'lib, ular o'quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda asosiy yo'naltiruvchi hisoblanadi. Shu bois ta'lim jarayonida innovatsion usullarni qo'llash va amaliy mashg'ulotlarni ishlab chiqarish muhiti bilan uyg'unlashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy pedagogika va kasbiy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modelining asosiy tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvning mohiyati shundan iboratki, ta'lim jarayonida o'quvchi faqat bilimlar majmuasini egallab qolmay, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llay olish, mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirish kompetensiyalarini ham shakllantiradi. Ishlab chiqarish ta'limi sharoitida kompetensiya tushunchasi keng ma'noga ega bo'lib, u bilim, ko'nikma, malaka, tajriba hamda shaxsiy sifatlarning integratsiyasini o'z ichiga oladi. Demak, texnikum o'quvchisi faqat nazariy ma'lumotni bilishi emas, balki real ishlab chiqarish jarayonida uni qo'llay olishi, texnik vositalar bilan ishlashi va mehnat intizomiga rioya etishi ham muhim hisoblanadi. Nazariy jihatdan kompetensiyaviy yondashuv konstruktivizm, faol o'qitish nazariyalari hamda amaliy tajribaga asoslangan o'qitish modellari bilan chambarchas

bog'liq. Bu yondashuv o'quvchini ta'lim jarayonining passiv obyektiga emas, balki faol subyektiga sifatida ko'radi.

Texnikumlarda ishlab chiqarish ta'limi kasbiy tayyorgarlikning eng muhim bosqichi bo'lib, u o'quvchilarning bevosita mehnat faoliyatiga tayyorligini ta'minlaydi. Bu jarayonda nazariya va amaliyot uyg'unligi asosiy o'rin tutadi. O'quvchilar ustaxonalar, laboratoriyalar va ishlab chiqarish korxonalarida amaliy mashg'ulotlar bajarish orqali kasbiy kompetensiyalarini shakllantiradilar. Ishlab chiqarish ta'limi ustasi ushbu jarayonda asosiy yo'naltiruvchi shaxs hisoblanadi. U nafaqat texnik ko'nikmalarni o'rgatadi, balki o'quvchilarda mehnat madaniyati, mas'uliyat, jamoada ishlash, texnika xavfsizligi qoidalariga rioya qilish kabi muhim sifatlarni ham shakllantiradi. Shu sababli ishlab chiqarish ta'limi an'anaviy "ko'rsat va takrorla" modelidan chiqib, bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi kompetensiyalar tizimiga asoslanishi lozim.

Kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etish uchun bir qator pedagogik shart-sharoitlar mavjud bo'lishi zarur:

- Birinchidan, ta'lim jarayoni real ishlab chiqarish muhitiga maksimal darajada yaqinlashtirilishi kerak. Bu o'quvchilarda amaliy vaziyatlarga moslashish ko'nikmasini rivojlantiradi.
- Ikkinchidan, o'quv topshiriqlari kasbiy faoliyatdagi real muammolarga asoslangan bo'lishi lozim. Bunday yondashuv o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish qobiliyatini rivojlantiradi.
- Uchinchidan, ta'lim jarayonida interfaol metodlar, modul tizimi, loyiha asosida o'qitish hamda simulyatsion mashg'ulotlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.
- To'rtinchidan, ishlab chiqarish ta'limi ustalarining pedagogik va metodik tayyorgarligi yuqori darajada bo'lishi kerak. Ular zamonaviy texnologiyalarni bilishi va ularni o'quv jarayonida samarali qo'llay olishi zarur.

Texnikum o'quvchilarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichda o'quvchilar nazariy bilimlarni egallaydilar va kasbiy faoliyat haqida umumiy tasavvurga ega bo'ladilar. Bu bosqichda asosiy e'tibor tushunchalarni anglash va texnik terminologiyani o'zlashtirishga qaratiladi. Ikkinchi bosqichda amaliy mashg'ulotlar orqali oddiy operatsiyalarni bajarish ko'nikmalari shakllanadi. O'quvchilar ustaxonalarda o'qituvchi rahbarligida bosqichma-bosqich ishlashni o'rganadilar. Uchinchi bosqichda esa murakkab ishlab chiqarish vazifalarini mustaqil bajarish kompetensiyasi rivojlanadi. Bu bosqichda o'quvchilar real ishlab chiqarish sharoitiga yaqin muammolarni hal qilishga jalb etiladi. Yakuniy bosqichda esa integrativ kompetensiyalar shakllanadi, ya'ni o'quvchi mustaqil mutaxassis sifatida ishlab chiqarish jarayonini to'liq boshqarish darajasiga yetadi.

Kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishda ishlab chiqarish ta'limi ustasining roli markaziy o'rinni egallaydi. U nafaqat bilim beruvchi, balki yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi va kasbiy model sifatida ham faoliyat yuritadi. Ustaning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda kasbiy motivatsiyani shakllantirishdir. Shuningdek, u o'quv jarayonini

rejalashtirish, amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish, xavfsizlik texnikasi qoidalariga rioya etilishini ta'minlash hamda natijalarni baholash jarayonlarini amalga oshiradi.

Bundan tashqari, usta zamonaviy ishlab chiqarish talablarini o'quv jarayoniga integratsiya qilishi, yangi texnologiyalarni joriy etishi va o'quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni qo'llashi lozim.

Kelajakda ishlab chiqarish ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni yanada rivojlantirish raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Virtual laboratoriyalar, simulyatorlar, raqamli o'quv platformalari va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tizimlari o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Shuningdek, dual ta'lim tizimini keng joriy etish, ya'ni ta'lim muassasasi va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish ham muhim istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Bu esa o'quvchilarning real ishlab chiqarish tajribasini oshiradi va ularni mehnat bozoriga tez moslashishiga yordam beradi. Umuman olganda, kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etish texnikum bitiruvchilarining raqobatbardoshligini oshiradi hamda ularning kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ishlab chiqarish ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirishda baholash tizimi alohida ahamiyat kasb etadi. An'anaviy baholash faqat bilim darajasini tekshirishga qaratilgan bo'lsa, kompetensiyaviy baholash o'quvchining real vaziyatlarda harakat qilish qobiliyatini aniqlashga yo'naltiriladi. Bunda asosiy e'tibor quyidagi mezonlarga qaratiladi: o'quvchining topshiriqni bajarish sifati, texnologik jarayonni to'g'ri tashkil etishi, vaqt me'yorlariga rioya qilishi, xavfsizlik qoidalariga amal qilishi hamda yakuniy natijaning ishlab chiqarish talablariga mosligi. Baholash jarayonida portfoliolar, amaliy topshiriqlar, loyihaviy ishlar va ishlab chiqarish amaliyoti natijalari keng qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchining rivojlanishini bosqichma-bosqich kuzatish va obyektiv xulosa chiqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash mexanizmlarining joriy etilishi o'quvchilarda refleksiya ko'nikmasini rivojlantiradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning muhim jihatlaridan biri ta'lim jarayonini real ishlab chiqarish muhiti bilan integratsiya qilishdir. Bu jarayon o'quvchilarga haqiqiy ish sharoitini his qilish, ishlab chiqarish intizomi va mehnat madaniyatini bevosita o'zlashtirish imkonini beradi. Korxonalar bilan hamkorlikda tashkil etiladigan amaliyotlar, dual ta'lim elementlari hamda qisqa muddatli stajirovkalar o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. Bunday sharoitda o'quvchi nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi va real texnik muammolarni hal etish tajribasiga ega bo'ladi. Shuningdek, ishlab chiqarish korxonalarida ishlatilayotgan zamonaviy uskunalar va texnologiyalar bilan tanishish o'quvchilarning kasbiy dunyoqarashini kengaytiradi hamda ularni mehnat bozorining dolzarb talablariga moslashtiradi.

Bugungi kunda ishlab chiqarish ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish kompetensiyalarni shakllantirish jarayonining ajralmas qismiga aylanmoqda. Virtual simulyatsiyalar, 3D modellashtirish, raqamli o'quv platformalari va interaktiv dasturlar o'quvchilarga murakkab ishlab chiqarish jarayonlarini xavfsiz va samarali o'rganish imkonini beradi. Masalan, murakkab texnik operatsiyalarni virtual muhitda bajarish orqali o'quvchilar xatolardan qo'rqmasdan tajriba orttiradilar. Bu esa ularning mustaqil qaror qabul qilish

qobiliyatini rivojlantiradi. Bundan tashqari, raqamli platformalar orqali individual o'qitish yondashuvi kuchayadi. Har bir o'quvchi o'z tezligida o'qish va amaliy topshiriqlarni bajarish imkoniga ega bo'ladi, bu esa kompetensiyalarni chuqurroq o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv samaradorligi o'quvchilarning ichki motivatsiyasiga ham bevosita bog'liq. Ishlab chiqarish ta'limida o'quvchining kasbga qiziqishini oshirish uchun real hayotiy misollar, muvaffaqiyatli mutaxassislar tajribasi hamda amaliy natijalar ko'rsatib borilishi muhimdir.

Kasbiy yo'naltirish jarayoni erta bosqichdan boshlanishi lozim. O'quvchilar tanlayotgan kasbining istiqbollari, mehnat bozori talablari va o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholashni o'rganishlari zarur. Bu ularning kasbiy qarorlarini ongli ravishda qabul qilishiga yordam beradi. Shuningdek, rag'batlantirish tizimi ham muhim rol o'ynaydi. Yaxshi natija ko'rsatgan o'quvchilarni tan olish, sertifikatlar berish, musobaqalar va tanlovlarda ishtirok etish imkoniyatini yaratish motivatsiyani kuchaytiradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning samarali bo'lishi uchun o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Har bir o'quvchining bilim darajasi, tez o'zlashtirish qobiliyati va amaliy ko'nikmalari turlicha bo'lishi mumkin.

Shu sababli differensial o'qitish texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Murakkab topshiriqlar bosqichma-bosqich berilishi, qo'shimcha yordamga muhtoj o'quvchilar bilan individual ishlash tashkil etilishi kerak. Inklyuziv ta'lim tamoyillarini ishlab chiqarish ta'limiga tatbiq etish ham dolzarb masalalardan biridir. Bu barcha o'quvchilarning teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlaydi va ularning kasbiy rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish ta'limida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish zamonaviy kasbiy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu yondashuv o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirib, ularning real ishlab chiqarish sharoitida ishlashga tayyorligini ta'minlaydi. Natijada texnikum bitiruvchilari mehnat bozorida raqobatbardosh, mustaqil qaror qabul qila oladigan va kasbiy muammolarni hal etishga qodir mutaxassislar sifatida shakllanadi. Bunda ishlab chiqarish ta'limi ustalarining pedagogik mahorati va ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlardan foydalanishi muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirish sifatli kasbiy ta'limni ta'minlash va zamonaviy talablarga javob beradigan kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (yangi tahrir). – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Kasb-hunar ta'limi tizimini takomillashtirishga oid me'yoriy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2021.
3. Zimnyaya I. A. Kljuchevye kompetencii kak rezul'tativno-celevaya osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii. – Moskva: Issledovatel'skij centr problem

Date: 30 April 2026

kachestva podgotovki specialistov, 2004. – 42 b.

4. Tolipov U., Usmonov B. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 240 b.

5. Haydarov B., Ibragimov F. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 312 b.

